

PATRYCJA KUDZIN

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz

Prefektura annonny w okresie flawijskim. Uwagi wstępne

Wstęp

Prefektura annonny w okresie Cesarstwa stanowiła jeden z czterech najważniejszych urzędów ekwickich. Pozostałe to prefektura pretorium, prefektura Egiptu oraz prefektura wigilum. Prefekt annonny odpowiedzialny był za dostawy zboża do Rzymu. Zboże stanowiło jeden z głównych produktów żywnościowych ludności Cesarstwa, od czasów republiki było ono też przedmiotem rozdawnictwa dla obywateli rzymskich. Cesarstwo Rzymskie stanowiło wielką ekonomiczną sieć przepływu dóbr i towarów, a zboże stanowiło jeden z najważniejszych spośród nich. Obok zboża podstawowymi składnikami diety śródziemnomorskiej były jeszcze oliwa i winogrona¹.

Zboże jako główny składnik żywnościowy ludności cesarstwa

Pierwotni Rzymianie byli ludem rolniczym, podstawową roślinę zbożową stanowiła odmiana jęczmienia nazywana *far* (płaskórka). Obok rolnictwa Rzymianie pierwotnie zajmowali się pasterstwem, wypasano głównie bydło, świnie i owce. W okresie Cesarstwa ziemia była nadal bardzo ceniona, a rolnictwo cieszyło się dużym uznaniem społecznym. Ziemia stanowiła najbardziej zaszczytną inwestycję, przysparzała szacunku społecznego, stanowiła także najpewniejszą lokatę dla kapitału².

¹ J.R. Rodríguez, *Baetica and Germania. Notes on the concept of 'provincial independence' in the Roman Empire*, w: *The Roman Army and the Economy*, red. P. Erdkamp, Amsterdam 2002, s. 295–296; R. Alston, *Aspects of Roman history 31 BC – AD 117*, London – New York 2014, s. 321.

² R. Matera, J. Skodlarski, *Gospodarka i handel dalekosiężny w starożytności*, „Przegląd Nauk Historycznych” II, 2003, nr 1 (3), s. 18–19.

Wzrost populacji miejskiej wraz z podbojami imperium spowodowały rosnące zapotrzebowanie na zboże. Do Rzymu importowano go coraz więcej, na podbitych obszarach rolnictwo było upowszechniane i intensyfikowane. Eksport italski był znikomy, wyjątek tutaj stanowiły brązy oraz oliwa kapuańska. Znikomy eksport i przewaga importu wynikały głównie ze sposobu płacenia przez kraje śródziemnomorskie, np. Egipt czy inne krainy Afryki³, trybutów państwu rzymskiemu.

Prefektura annony

W miarę rozwoju imperium i wzrostu liczby ludności stolicy konieczne stało się utworzenie stałego systemu kontroli nad przepływem żywności, nad dostawami zboża do Rzymu. Na początku okresu Cesarstwa August powierzył prefektowi annony pieczę nad dostawami zboża do Rzymu. Rolą tego urzędnika było sprawowanie nadzoru nad przepływem towarów. Według J.M. Blázquez zajmował się też zaopatrzeniem armii, dla żołnierzy zboże stanowiło jeden z przydzielonych elementów racji żywnościowych. K.M. Koon wskazała na możliwą przydatność prefekta annony w kwestii zaopatrzenia armii, przywołując tezę o śladach niewielkiej jego ingerencji. L. Homo funkcję prefekta annony uznał za jeden z urzędów wykonawczych w państwie rzymskim⁴.

Prefekt annony posiadał całkowitą kontrolę nad wyżywieniem stolicy. Według Homo zajmował się on zaopatrzeniem stolicy nie tylko w zboże, ale również oliwę, mięso i inne artykuły żywnościowe, miał kontrolować rynek i ceny. Prefekt annony dysponował kompetencjami w zakresie kontroli przedsiębiorców (piekarzy, przewoźników, robotników portowych) związanych w jakikolwiek sposób z zapasami żywności. Posiadał on w tym zakresie jurysdykcję sądową i cywilną. Funkcjonował w podobny sposób jak kupcy, prefekt miał też własnych

³ R. Matera, J. Skodlarski, op. cit., s. 18–22; P. Temin, *A market economy in the early roman empire*, "The Journal of Roman Studies", 2001, nr 91, s. 21.

⁴ L. Casson, *The Role of the State in Rome's Grain Trade*, *Memoirs of the American Academy in Rome* 36, *The Seaborne Commerce of Ancient Rome: Studies in Archaeology and History*, 1980, s. 21; L. Homo, *Roman political institutions. From city to state*, London – New York 1996, s. 233, 246–247; J.R. Rodríguez, op. cit., s. 295–296; J.M. Blázquez, *The latest work on the export of Baetican olive oil to Rome and the army, Greece & Rome* XXXIX, 2, 1992, s. 177; K.M. Koon, *Granaries and the grain supply of Roman frontier forts: case studies in local grain production from Hauora (Jordan), Vindolanda (Britain), and Vindonissa (Switzerland)*, University of Victoria 2012, s. 4–47.

agentów zajmujących się importem zboża. Posiadał przy tym możliwość karania skorumpowanych agentów i kupców, którzy próbowali oszukać administrację państwową w kwestii ilości dostaw zboża. Tego rodzaju kontrola miała miejsce np. w czasach Klaudiusza w Ostii⁵.

Początkowo zaopatrywanie miasta w zboże powierzono urzędnikom konsularnym piastującym swoje urzędy przez rok. Pomiędzy 7 a 14 rokiem n.e. funkcję prefekta annony objął ekwita Gajusz Turraniusz, wcześniejszy prefekt Egiptu. Senatorzy zostali odsunięci od funkcji prefekta annony. Z powodu doświadczenia zdobytego przy zarządzaniu Egiptem August uznał Turraniusza za osobę odpowiednią do rozwiązania potrzeb kontroli transportu zboża. Ten układ w hierarchii urzędów w administracji państwowej nie zostanie jednak zachowany, prefektura Egiptu stanie się urzędem, na który prefekt annony będzie mógł awansować. Sam Turraniusz piastował urząd prefekta annony jeszcze za panowania Tyberiusza (złożył mu przysięgę wierności zaraz po śmierci Augusta i przejęciu władzy przez Tyberiusza) do czasów Kaliguli, kiedy przeszedł na emeryturę. Nie był to jednak koniec jego działalności w tej sferze. Klaudiusz, którego Turraniusz był przyjacielem, przywrócił go na urząd. U Tacyty odnajdujemy ponadto informację, że przeżył 90 lat⁶. Prefektura annony stała się urzędem regularnie obsadzonym przez ekwitów.

Prefekt annony posiadał prawo do asygnowania kontraktów w celu zaopatrywania Rzymu w zboże. Koordynował on przepływ zboża pomiędzy największymi kupcami i dostawcami. Miał również wpływ na kwestię handlu zbożem. Biuro prefekta stanowiło dla kupców punkt informacyjny, czego przyczyną był fakt rozległych kontaktów urzędnika. Kupcy poszerzali swoje rynki zbytu m.in. dzięki informacjom uzyskanym poprzez instytucje państwowe, w tym biuro prefekta annony⁷.

⁵ Cassius Dio, *Roman History*, Loeb Classical Library edition, 1924, LV, 31; D. Kessler, P. Temin, *The organization of the grain trade in the Early Roman Empire*, "The Economic History Review", 2007, nr 60, 2, s. 322; L. Homo, op. cit., s. 314.

⁶ Cornelius Tacitus, *Annales ab excessu divi Augusti*, Oxford 1906 (Tacyt, *Roczniki*, w: Tacyt, *Dziela*, tłum. S. Hammer, t. 1, Warszawa 1957 [dalej: Tac., *Annales*]), I, 7; XI, 31; Seneca, *De Brevitate Vitae*, w: L. Annaeus Seneca, *Moral Essays*, vol. II, ed. J.W. Basore, London – New York 1932, 20, 3; H. Pavis d'Escurac, *La préfecture de l'annone, service administratif impérial d'Auguste à Constantin*, Rome 1976, s. 51; P.A. Brunt, *Princeps and equites*, "The Journal of Roman Studies", 1983, nr 73, s. 60; G.E.F. Chilver, *Princeps and frumentationes*, "The American Journal of Philology", 1949, nr 70, 1, s. 20.

⁷ D. Kessler, P. Temin, op. cit., s. 314–323.

W celu zagwarantowania napływu zboża do Rzymu prefekt annony zawierał kontrakty z indywidualnymi właścicielami statków (bądź takie statki czarterował). Celem tych umów było zorganizowanie dostaw zboża z Egiptu i innych krain Afryki Północnej do Rzymu. Prefekt annony posiadał regularnie aktualizowaną listę dostawców. Na obszarze Italii kontrolował największe porty, do których przy pływało zboże, m.in. Ostię czy Pozzuoli⁸.

Zboże było dostarczane do Rzymu z najróżniejszych części imperium. Były to m.in. Sycylia, Egipt, a nawet Mezja (dostawy miały miejsce w 64 roku). Najważniejszymi prowincjami, z których przywożono zboże, były Afryka i Egipt. Trasy statków transportujących zboże zawierały kilka kluczowych punktów, którymi były Aleksandria, Kartagina (Utica), Efez. U Józefa Flawiusza znajduje się informacja o corocznych daninach zboża, które płać podbite przez Rzymian ludy zamieszkujące „(...) trzecią część świata (...) ograniczoną Oceanem Atlantyckim i słupami Herkulesa”⁹ oraz „żywiącą niezliczone rzesze Etiopów aż po Morze Czerwone”¹⁰. Z płaconych danin stolica państwa miała się żywić przez osiem miesięcy w roku. Z samej Aleksandrii, według Józefa Flawiusza, dostarczane było zboże żywiące ludność Rzymu przez cztery miesiące. Historyk zaznaczył ponadto, że zboże z Egiptu nie mogło być dostarczane w żadne inne miejsce poza Rzymem¹¹.

Prefekt annony posiadał podległych mu urzędników, egzekwujących jego zarządzenia i wspomagających jego pracę. Był to niewielki personel. G.W. Houston w jednym z artykułów wspomina np. funkcję *procurator portus Ostiensis*, obsadzaną przez wyzwolenców. Zaznaczył przy tym, że choć nie ma w tej kwestii potwierdzenia, urzędnik ten mógł być podległy prefektowi annony. Miałby być odpowiedzialny za administrację portu w Ostii. Posiadał swój własny personel; spośród jego

⁸ J.C. Fant, *Contracts and costs for shipping marble in the Roman Empire*, w: *Interdisciplinary Studies on Ancient Stones. Proceedings of the 9th Association for the Study of Marbles and Other Stones in Antiquity (ASMOSIA) Conference (Tarragona 2009)*, ed. A. Gutiérrez Garcia – M.P. Lapuente Mercadal, I. Rodà de Llanza, Tarragona 2012, s. 528; G.E. Ricman, *The Grain Trade under the Roman Empire*, *Memoirs of the American Academy in Rome* 36, *The Seaborne Commerce of Ancient Rome: Studies in Archaeology and History*, 1980, s. 271; L. Homo, op. cit., s. 327.

⁹ Josephus Flavius, *The Jewish War*, transl. R.R. Traill, D.D. M.R.I.A., ed. I. Taylor, vol. II, London – Dublin 1851 (Józef Flawiusz, *Wojna żydowska*, tłum. i komentarz J. Radożycki, Warszawa 1992, s. 382).

¹⁰ Ibidem, s. 382–383.

¹¹ Ibidem, BI II, s. 382–386; L. Casson, op. cit., s. 22; G.E. Rickman, op. cit., s. 263–264; R. Matera, J. Skodlarski, op. cit., s. 22; S. Keay, *Portus and the Alexandrian Grain trade revisited*, „*Bolletino di archeologia on line*”, vol. Specjale., 2002, s. 12; J.C. Fant, op. cit., s. 528.

pracowników znane jest jedno nazwisko: *T. Flavius Aug. l. Ingenuus, tabularius portus Augusti*, który za panowania Flawiuszy uzyskał status wyzwolénca¹². Sama funkcja, wraz ze zmianami w administracji państwowej na obszarze Ostii, podlegała ewolucji poprzez oddanie jej w ręce ekwitów w czasach Trajana, za panowania Hadriana istniały natomiast dwa stanowiska: ekwicki *procurator annonae* w Ostii i *procurator portus utriusque* obsadzany przez wyzwolénców. Oba stanowiska funkcjonowały jeszcze w III wieku¹³. Innym przykładem urzędnika wspierającego działania prefekta annony jest *adiutor*, np. Carpus Pallantianus, który był *adiutor Claudii Athenodori praef(ecti) annonae*¹⁴ albo T. Aelius Felix¹⁵.

Prefekci annony Flawiuszy

Ogromna rola zboża w życiu codziennym Rzymian stanowiła zapewne przyczynę regularnego obsadzania urzędu prefekta annony podczas panowania Flawiuszy. Na kwestię tę mogła mieć też wpływ sytuacja polityczna i gospodarcza Cesarstwa, w którym niedawno zakończyły się wyniszczające działania wojenne roku czterech cesarzy. Kwestia zapewnienia dostaw zboża do Rzymu mogła więc być jedną z istotniejszych. W epoce Flawiuszy prefektura annony stanowiła jedną z najważniejszych godności ekwickich, urząd ten był w zasadzie regularnie obsadzany.

Pierwszym prefektem annony powołanym w epoce Flawiuszy jest Ariusz Warus, który na urząd został mianowany w 70 roku¹⁶. Ekwita ten był jednym ze zwolenników Flawiuszy podczas wydarzeń roku czterech cesarzy, razem z Antoniuszem Prymusem należał do sił, które zdobyły Rzym, za co otrzymał oznaki pretorskie¹⁷.

¹² E. Bormann, *Corpus Inscriptionum Latinarum*, Berolini 1901 [dalej: CIL] XIV 4482, 4483; G.W. Houston, *The Administration of Italian Seaports during the First Three Centuries of the Roman Empire*, „Memoirs of the American Academy in Rome 36, The Seaborne Commerce of Ancient Rome: Studies in Archaeology and History”, 1980, s. 157; D. Kessler, P. Temin, op. cit., s. 322–323.

¹³ G.W. Houston, op. cit., s. 159; L. Homo, op. cit., s. 327; S. Keay, op. cit., s. 12.

¹⁴ CIL, VI 8470.

¹⁵ CIL, VI 33730; H. Pavis d'Escurac, op. cit., s. 92–93.

¹⁶ *Cornelii Taciti Historiarum libri*, recognovit brevisque adnotatione critica instruxit C.D. Fisher, Oxonii e Typographeo Clarendoniano, 1911 (Tacyt, *Dzieje*, w: Tacyt, *Dzieła*, t. 2 [dalej: Tac., Hist.], IV, 4).

¹⁷ Tac., Hist., III, 52; H. Pavis d'Escurac, op. cit., s. 65; K.R. Bradley, *Claudius Athenodorus*, „Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte”, 1978: 27, 2, s. 340; S. Ruciński, *Prefektura pretorianów w okresie flawijskim*, w: *Studia Flaviana*, red. L. Mrozewicz, Poznań 2010, s. 145.

Kariera Ariusza Warusa rozpoczęła się w 55/56 roku, kiedy sprawował funkcję *praefectus cohortis* albo *centurio* podczas kampanii Domicjusza Korbulona przeciwko Partom w Armenii¹⁸. Korbulon dowodził wtedy legionami III Gallica i VI Ferrata. Następnie, w 69 roku, Ariusz Warus piastował godność *primipilus* legionu III Gallica¹⁹. Również w 69 roku, po zdobyciu Rzymu, Antoniusz Prymus mianował go prefektem pretorianów²⁰. Gdy jednak do stolicy przybył Gajusz Licyniusz Mucjanus, ówczesny namiestnik Syrii, obawiający się wzrostu wpływów Prymusa, Antoniusz Warus został odwołany ze stanowiska prefekta pretorium i mianowany prefektem annony. W tym przypadku była to swoista degradacja. Tacyt o Ariuszu Warusie wspomniał jeszcze, że był lubiany przez przebywającego wtedy w Rzymie Domicjana²¹. Antoniusz Prymus i Ariusz Warus ostatecznie utracili wpływy na rzecz Mucjanusa²², który w imieniu nieobecnego jeszcze w Rzymie Wespazjana zaczął prowadzić politykę państwową²³.

Następcą Ariusza Warusa na stanowisku prefekta annony został Waleriusz Paulinus. Waleriusz Paulinus również wywodził się ze stanu ekwicznego, był przyjacielem Wespazjana. Urząd prefekta annony objął pomiędzy rokiem czterech cesarzy, kiedy przekonał mieszkańców z pobliza Forum Iulii w Narbonensis do ufortyfikowania Forum i schwytania Fabiusza Walensa, a 73 rokiem, gdy najpewniej objął prefekturę Egiptu. Na podstawie jednego z manuskryptów z grupy Oxyrhynchus Papyri można stwierdzić, że był w Egipcie na pewno w piątym roku panowania Wespazjana²⁴, prefektura Egiptu była urzędem wieńczącym jego karierę. Biorąc pod uwagę fakt, iż w 70 roku prefekturę annony piastował Ariusz Warus, Waleriusz Paulinus objął urząd najpewniej między 70/71 a 73 rokiem. W czasach Nerona był jeszcze trybunem kohorty pretorianów²⁵. Inną jego funkcją była prokuratura prowincji Galia Narbońska, piastowana w 69 roku²⁶.

¹⁸ Tac., Ann., XIII, 9; Tac., Hist., III, 6.

¹⁹ Tac., Hist., IV, 39, 68.

²⁰ Tac., Hist., IV, 2, 11.

²¹ Tac., Hist., IV, 68.

²² Tac., Hist., III, 52; IV, 11, 39.

²³ S. Ruciński, *Prefektura pretorianów w okresie flawijskim*, s. 145–146; idem, *Praefecti praetorio. Dowódcy gwardii pretoriańskiej od 2 roku przed Chr. do 282 roku po Chr.*, Bydgoszcz 2013, s. 211; G. de la Bédoyère, *Pretorianie. Rozkwit i upadek rzymskiej gwardii cesarskiej*, tłum. M. Studencki, Kraków 2018, s. 235.

²⁴ Josephus Flavius, *The Jewish War* (Józef Flawiusz, *Wojna żydowska*, VII, 433–436); P. Oxy X 1266.

²⁵ Tac., Hist., III, 43.

²⁶ Ibidem; D.B Campbell, *Dating the siege of Masada*, "Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik", 1988: 73, s. 157–158; H.M. Cotton, *The date of the fall of Masada: the evidence of the Masada papyrus*, "Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik", 1989: 78, s. 158.

Przed 76 rokiem, prawdopodobnie w 74 roku, urząd prefekta annony objął L. Juliusz Ursus²⁷. Piastował go do ok. 76 roku. Jest to ekwita o bardzo nietypowej, niezwykle szybko rozwijającej się karierze. W bardzo krótkim czasie awansował do godności prefekta pretorium, a następnie do rangi senatorskiej²⁸. L. Juliusz Ursus był synem Juliusza Lupusa, trybuna jednej z kohort pretoriańskich w momencie śmierci Kaliguli. Sam Lupus był powiązany z prefektem pretorianów cesarza Kaliguli, M. Arcynusem Klemensem (którego żoną była najpewniej siostra Lupusa, Julia). Arrecini byli blisko powiązani z Flawiuszami, czego dowodem jest fakt, iż dwie z córek Arcynusa Klemensa zostały wydane za mąż za Flawiuszy: najpewniej Arcyna Tertulla (żona Tytusa) oraz inna Arcyna (być może Arcyna Klementia, prawdopodobnie żona bratanka cesarza, T. Flawiusza Sabinusa III)²⁹. Ursus o nieznanej funkcji, najpewniej jednak właśnie omawiany L. Juliusz Ursus, znany jest z wyperswadowania Domicjanowi decyzji stracenia Domicji Longiny, podejrzewanej o zdradę męża³⁰.

Prefektura annony jest pierwszym znanym urzędem Juliusza Ursusa. Później, w dziewiątym roku panowania Wespazjana, został prefektem Egiptu, a więc od 76/77 do 77/78 roku, co udało się określić na podstawie inskrypcji z Sikyat, w której znajduje się informacja o powrocie Juliusza Ursusa do Sikyat z Barnis. Jeszcze w 1978 roku K.R. Bradley piastowanie przez Juliusza Ursusa prefektury annony określała nawet do 77–79 roku, prefekturę Egiptu natomiast szacowano na 81–82 rok, a nawet ok. 85 roku. Po prefekturze Egiptu Juliusz Ursus mianowany został prefektem pretorium, objął więc już najwyższą godność ekwicką³¹. Urząd ten piastował do 84 roku, być może już od 81 roku. Po zakończeniu służby jako prefekt pretorianów Juliusz Ursus wyniesiony został do stanu senatorskiego. Jego dalsza kariera

²⁷ Cassius Dio, op. cit., LXVII, 3.

²⁸ R.S. Bagnall, A. Bülow-Jacobsen, H. Cuvigny, *Security and water on the Eastern Desert Roads: the prefect Iulius Ursus and the construction of praesidia under Vespasian*, "Journal of Roman Archaeology", 2001: 14, s. 333; B.W. Jones, *Domicjan*, tłum. F. Tryl, Oświęcim 2018, s. 213.

²⁹ Josephus Flavius, *Antiquities of the Jews*, w: *The Genuine Works of Flavius Josephus, the Jewish Historian*, transl. W. Whiston, 1737 (Józef Flawiusz, *Dawne dzieje Izraela*, tłum. Z. Kubiak, J. Radożycki, wstęp E. Dąbrowski, W. Madej, kom. J. Radożycki, cz. 2, Warszawa 2001, XIX, 190).

³⁰ Cassius Dio / Kasjusz Dion, op. cit., LXVII, 3; G. de la Bédoyère, op. cit., s. 256; B.W. Jones, op. cit., s. 59.

³¹ *L'Année Épigraphique. Revue des publications épigraphiques relatives à l'Antiquité romaine*, Paris: E. Leroux 1939, 60 = Seyrig, *Bulletin de Musée de Beyrouth*, Beyrouth 1937, 1, s. 80–82 (Heliopolis, Syria).

to konsulatory piastowane od 1 maja 84 roku, od 1 marca 98 roku oraz od 7 stycznia 100 roku. Według R. Syme'a w czasach Trajana mógł być również prefektem miasta, brak jednak potwierdzenia źródłowego dla tej tezy³².

Około 78–80 roku prefektem annony został C. Tettius Africanus Cassianus Priscus. Na stanowisko to został mianowany po wcześniejszym piastowaniu funkcji prefekta wigilium. W 80 roku został prefektem Egiptu, gdzie przebywał do 81/82 roku. Poprzez żonę, Funisulanę Vettulanę, spokrewniony był z Funisulanusem Vettonianusem, który w czasach Domicjana piastował funkcję legata prowincji Mezja³³.

Przypuszczalnie w 80 roku stanowisko prefekta annony zostało objęte przez L. Laberiusza Maksymusa. Na urzędzie tym pozostał do 82/83 roku. Laberiusz Maksymus wywodził się ze stanu ekwickiego. Pochodził najprawdopodobniej z Lanuvium. Jego ojciec piastował przypuszczalnie edylat municypalny w 42 roku³⁴. Nie można określić dokładnego początku kariery administracyjnej Laberiusza Maksymusa. Pierwszym jego potwierdzonym źródłowo stanowiskiem jest funkcja prokuratora finansowego Judei, którą sprawował od 71 do 80 roku. W 80 roku został mianowany *procurator amphitheatri Flaviani*, przypisał wtedy blok miejsc na widowni amfiteatru członkom bractwa braci arwalskich³⁵. Zaraz potem najpewniej został prefektem annony. W 82–83 roku piastował jeszcze prefekturę Egiptu, w Egipcie pojawił się po 12 lutego 82 roku. Jego ostatnią funkcją w administracji państwowej była prefektura pretorium. Do pełnienia tej najwyższej godności ekwickiej mianowany został w miejsce Juliusza Ursusa, wyróżnionego konsulatem w 84 roku, w związku z czym prefekturę Egiptu zakończył ok. 83 roku³⁶.

³² H. Pavis d'Escurac, op. cit., s. 52; K.R. Bradley, *Claudius Athenodorus*, "Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte", 1978: 27, 2, s. 341; R.S. Bagnall, A. Bülow-Jacobsen, H. Cuvigny, op. cit., s. 326; S. Demougin, op. cit., s. 551; S. Ruciński, *Praefecti praetorio*, s. 265–269; G. de la Bédoyère, op. cit., s. 256.

³³ CIL XI 5382; E. Frezouls, *Domitien et les gouverneurs de province*, "Pallas" 1994: 40, s. 313; H. Pavis d'Escurac, op. cit., s. 52; S. Demougin, *Un nouveau préfet de l'annone du Ier siècle*, "Mélanges de l'École française de Rome. Antiquité", 2003: 115, 2, s. 555.

³⁴ CIL, XIV 2097 = *Inscriptiones Latinae Selectae*, ed. H. Dessau, t. I–III, Berlin 1954–1955, 6194 (Lanuvium); Josephus Flavius, *The Jewish War*, VII, 216–218; H. Pavis d'Escurac, op. cit., s. 52–65; S. Ruciński, *Praefecti praetorio*, s. 269.

³⁵ CIL, VI 32363 = 2059 = E. Bormann, *Corpus Inscriptionum Latinarum*, 5049.

³⁶ A. Piganiol, *Le codicille impérial du papyrus de Berlin 8334*, "Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres", 1947: 91, 2, s. 377–378; E. Frezouls, op. cit., s. 312; S. Ruciński, *Prefektura pretorianów*, s. 155–156.

Następnym prefektem annony został Mecjusz Rufus. Jest to pierwsza jego potwierdzona źródłowo funkcja, urząd piastował od 82 do 88/89 roku. Następnie został mianowany prefektem Egiptu, którą to funkcję sprawował od 88/89 do 91/92 roku³⁷.

Od 88/89 roku prefektem annony był Klaudiusz Athenodorus. Funkcję tę piastował do 96 (?) roku. Brak informacji źródłowych dotyczących późniejszych funkcji administracyjnych Klaudiusza Athenodorusa, prefektura annony mogła więc być jego ostatnim urzędem. Jeszcze podczas panowania Domicjana sprawował funkcję prokuratora finansowego prowincji Syria, według H. Seyriga był to obszar Syrii, Kommageny i Fenicji. Klaudiusz Athenodorus znany jest głównie z piastowania tych dwóch ekwickich urzędów³⁸.

Klaudiusz Athenodorus był najpewniej ostatnim prefektem annony epoki flawijskiej. Należy jednak nadmienić, iż zdaniem niektórych badaczy jeszcze za życia Domicjana albo już za czasów Nerwy stanowisko to objął C. Minicius Italus. Jego mianowanie miało miejsce między 96 a 100 rokiem, kiedy został prefektem Egiptu³⁹.

Na podstawie powyższych informacji można utworzyć następującą listę prefektów annony:

70	Ariusz Warus
ok. 70/71?–73	Waleriusz Paulinus
74–76	L. Juliusz Ursus
78/80?	C. Tettius Africanus Cassianus Priscus
80–82/83	L. Laberiusz Maksymus
82–88/89	M. Mettius Rufus
88/89–96?	Kaludiusz Atenodorus
96?	C. Minicius Italus?

³⁷ C. Suetonius Tranquillus, *Opera*, t. I: *De vita Caesarum*, recensuit M. Ihm., edito stereotypa editionis prioris (MCMVIII), Stuttgartiae 1978 (Swetoniusz, *Żywoty cesarów*, t. II, Wrocław 2004), Domit. 4; A. Piganiol, op. cit., s. 383; H.-G. Pflaum, *Une famille arlésienne à la fin du Ier siècle et au IIe siècle de notre ère*, Bulletin de la Société Nationale des Antiquaires de France 1970, s. 267; K.R. Bradley, op. cit., s. 341; E. Frezouls, op. cit., s. 312; S. Lefebvre, *Profils de carrière: douze procureurs des Gaules et Germanies*, Cahiers du Centre Gustave Glotz, 1998: 9, s. 249–256.

³⁸ CIL, VI 8470; K.R. Bradley, op. cit., 1978, s. 336; E. Edmondson, *The Roman emperor and the local communities of the Roman Empire*, w: *Il princeps romano: autocrate o magistrato? Fattori giuridici e fattori sociali del potere imperiale da Augusto a Commodo*, ed. J.-L. Ferrary, J. Scheid, Pavia 2015, s. 131–132; B.W. Jones, op. cit., s. 44.

³⁹ CIL, V 875; K.R. Bradley, op. cit., 1978, s. 341.

Zakończenie

Charakteryzując prefekturę annony w czasach Flawiuszy, można stwierdzić, że urząd ten zajmował trzecie miejsce w hierarchii najważniejszych urzędów ekwickich. Można wysunąć wniosek, że prefektura annony w tym porządku była urzędem pośrednim między prefekturą wigilum a prefekturą Egiptu (która od czasów Flawiuszy w hierarchii urzędów ekwickich przesunęła się na drugie miejsce).

Prefektura annony mogła zostać objęta po wcześniejszym piastowaniu prefektury wigilum albo innych urzędów, np. prokuratur. W czasach Flawiuszy nie wystąpiła sytuacja, by prefekt annony został późniejszym prefektem wigilum. Dla epoki Flawiuszy występuje natomiast jeden potwierdzony przypadek awansu z funkcji prefekta wigilum na prefekta annony⁴⁰. Był to C. Tettius Africanus Cassianus Priscus. W przypadku innych prefektów annony urząd ten obejmowany był po piastowaniu innych funkcji, są też urzędnicy, w przypadku których prefektura annony jest pierwszym znanym urzędem (L. Juliusz Ursus, Mecjusz Rufus). Urząd prefekta annony mógł wieńczyć karierę ekwity, ale także stanowić etap na drodze piastowania najbardziej zaszczytnych godności ekwickich, prefekta pretorium i prefekta Egiptu, a nawet awansu do stanu senatorskiego.

Przynajmniej od pierwszych lat Cesarstwa funkcja prefekta annony była przyznawana przed prefekturą Egiptu (wyjątek stanowił Gajusz Turraniusz). Pomiędzy panowaniem Wespazjana i Trajana taka sytuacja została potwierdzona dla siedmiu przypadków. Na podstawie analizy *cursus honorum* ekwitów można stwierdzić, że między czasami Flawiuszy a Septymiusza Sewera żyło ośmiu ekwitów piastujących urząd prefekta annony i prefekta Egiptu. Przykładami awansu z funkcji prefekta annony na prefekta Egiptu są dla czasów Flawiuszy Klaudiusz Athenodorus oraz L. Juliusz Ursus⁴¹.

Funkcja prefekta annony obejmowana była przez przedstawicieli stanu ekwickiego. Z wyjątkiem pewnych nieścisłości chronologicznych, w epoce Flawiuszy urząd ten był regularnie obsadzany. Ze względu na zakres swoich obowiązków prefekt annony był jednym z ważniejszych urzędników w administracji państwowej.

⁴⁰ S.H. Ballou, *The Carrière of the Higher Roman Officials in Egypt in the Second Century*, "Transactions and Proceedings of the American Philological Association", 1921: 52, s. 106.

⁴¹ *Ibidem*, s. 105–196; H. Pavis d'Escurac, *op. cit.*, s. 80; K.R. Bradley, *op. cit.*, s. 337.

Summary

The *praefectus annonae* was responsible for the supply of grain to Rome, which is one of the main food products of the population of the Roman Empire. The office *praefectus annonae* was created by Augustus, the emperors of the Flavian dynasty filled it regularly. In equestrian *cursus honorum* this function has really great importance, it was one of the main equestrian offices. The office *praefectus annonae* is the intermediate post between the function *praefectus vigilum* and *praefectus Aegypti*, it could crown the career of equites or be an indirect element of the administrative career.

Słowa kluczowe: prefekt annony, zaopatrzenie w zboże, ekwicy, administracja rzymska

Key words: praefectus annonae, grain supply, equites, Roman administration